

Capitolul I

DEFINIȚIA, OBIECTUL, SCOPUL, TRĂSĂTURILE SPECIFICE ȘI LOCUL DREPTULUI PENAL ÎN SISTEMUL DREPTULUI ROMÂNESC

§1. Definiția Dreptului penal

Dreptul penal, ca domeniu de studiu, este dificil de definit, întrucât o definiție presupune tratarea unor instituții, reținerea elementelor esențiale și a corelațiilor semnificative dintre acestea. Dificultatea formulării unei definiții este cu atât mai evidentă cu cât ramura de drept și știința dreptului penal s-au format, au evoluat și au înregistrat schimbări semnificative de la o epocă la alta, de-a lungul evoluției societății umane.

De asemenea, dreptul penal, ca știință și ca ramură de drept, diferă de la stat la stat, în funcție de specificul legislației penale și de politica penală a fiecărui stat. În prezent, cu toată diversitatea dreptului penal european, există și un drept penal comunitar bazat pe tratate și convenții internaționale, care are la bază cooperarea statelor europene pe temeiul Convenției Europene pentru drepturile omului¹. Desigur, este vorba de normele de drept comunitar penal adoptate de statele membre ale Uniunii Europene, care și-au creat în plan instituțional organisme specifice, cum ar fi: Parlamentul european, Consiliul, Comisia, Curtea de Justiție și Curtea de Conturi².

În raport de aceste schimbări, definițiile au fost diverse și au avut limite și modificări în consecință. În continuare, ne vom opri asupra definiției dreptului penal ca ramură de drept și ca știință a dreptului românesc.

Dreptul penal este acea ramură a sistemului de drept românesc care cuprinde totalitatea normelor juridice prin care se arată în ce condiții o faptă este infracțiune, felul acestor infracțiuni, sancțiunile ce se aplică în cazul comiterii lor, precum și răspunderea penală, în vederea apărării ordinii de drept din România împotriva unor asemenea fapte.

Acest ansamblu de norme juridice este structurat într-un sistem, în jurul instituțiilor fundamentale ale dreptului penal – infracțiunea, sancțiunile penale și răspunderea penală.

Dreptul penal, ca ramură de drept, are două părți componente: partea generală și partea specială. Prima se referă la norma penală, infracțiunea, sancțiunile penale și răspunderea penală, în timp ce a doua privește incriminarea fiecărei infracțiuni. Legătura dintre aceste părți este evidentă, ele formând un tot unitar.

Știința dreptului penal cuprinde ansamblul de idei, teorii și concepții cu privire la dreptul penal și instituțiile sale. La fel ca dreptul penal ca ramură de drept unitară, știința

---

¹ J. Pradel, G. Corstens, *Droit pénal européen*, Édition Dalloz, Paris, 1999 – lucrare de referință, care se referă la diversitatea dreptului penal european, la dreptul penal izvorât din Convenția europeană pentru drepturile omului, la dreptul penal și dreptul comunitar etc.

² G. Antoniu, *Dreptul penal și integrarea europeană*, în RDP nr. 3/2001, pp. 9-45.

dreptului penal este unică, chiar dacă are două părți distincte – partea generală și partea specială.

Existența unor raporturi între dreptul penal și alte ramuri de drept determină același gen de raporturi și între știința dreptului penal și celelalte științe de ramură normative (drept procesual penal, drept constituțional, drept civil, drept administrativ etc.) și nenormative (criminologie, criminalistică, psihologie judiciară, psihiatrie judiciară, penologie și știință penitenciară, medicină legală etc.).

Conceptul de drept penal are și alte semnificații, după cum urmează:

➤ drept penal material (substanțial) și drept penal formal (procesual); se face deosebirea între dreptul penal, ca ramură de drept, și dreptul procesual penal, ca sistem de norme care reglementează procesul penal;

➤ drept penal pozitiv (normele juridice aflate în vigoare) și drept penal natural (o stare ideală, o aspirație care orientează conștiința socială);

➤ drept penal obiectiv (ca sistem de norme juridice, astfel cum a fost definit mai sus) și drept penal subiectiv (ca putere acordată de normele juridice unui subiect de drept de a pretinde altora să acționeze într-un anumit fel).

§2. Obiectul dreptului penal

Este format din raporturile sociale de apărare împotriva criminalității, ce se nasc între stat și infractor sau făptuitor, ca urmare a comiterii unei fapte prevăzute de legea penală sau a unei infracțiuni, în vederea tragerii la răspundere penală a acestuia din urmă prin aplicarea pedepselor sau a celorlalte măsuri penale. Acestea sunt denumite relații de represiune penală.

În literatura de specialitate se face distincție între relațiile de apărare socială, relațiile de represiune și relațiile de apărare socială – represive și de conformare, toate constituind obiect al dreptului penal¹.

Astfel, se susține cu temei că relațiile de apărare socială constituie obiect de reglementare pentru dreptul penal, deoarece normele penale arată faptele periculoase pentru societate și sancțiunile penale aplicabile persoanelor care comit infracțiuni.

De asemenea, se consideră că obiectul dreptului penal este format și din relațiile de apărare socială represive și de conformare, care se nasc din momentul intrării în vigoare a legii penale. În acest mod, dreptul penal capătă un rol preponderent preventiv în apărarea valorilor sociale prevăzute de lege².

Iată cum o relație de apărare socială, de conformare, se poate transforma într-o relație de conflict între stat și infractor, care impune restabilirea ordinii de drept, în cadrul căreia infractorului i se aplică o sancțiune penală pentru fapta săvârșită.

În dreptul penal român are prioritate funcția preventiv-educativă, dar cea sancționatoare intervine când unele valori sociale, cum ar fi statul, persoana, proprietatea etc., sunt lezate prin infracțiuni.

¹ C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 25.

² N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 251.

În consecință, obiectul dreptului penal cuprinde toate relațiile sociale la care am făcut referire și nu se oprește numai la relațiile de conflict.

§3. Scopul dreptului penal

Scopul dreptului penal era definit chiar în vechea reglementare, în sensul că „legea penală apără împotriva infracțiunilor România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept”¹.

Codul penal în vigoare nu mai definește scopul legii penale, pe considerentul că enumerarea valorilor sociale pe care le apără legea penală are un caracter exemplificativ². Valorile sociale neenumerate sunt sintetizate prin sintagma „întreaga ordine de drept”, ceea ce înseamnă că, pentru a le cunoaște, trebuie să apelăm la toate normele de incriminare, indiferent unde își au sediul: Codul penal, legi penale speciale și legi nepenale care cuprind și dispoziții penale.

Un alt argument ar fi că nu a existat tradiție de reglementare în legislațiile române anterioare și nici în legislațiile penale moderne europene (Franța, Germania, Italia, Spania etc.).

În concluzie, chiar dacă scopul nu este definit de actuala reglementare, rezultă că legea penală apără interesele tuturor membrilor societății, iar dreptul penal, prin valorile sociale pe care le apără, are un rol activ în apărarea, consolidarea și dezvoltarea societății românești.

§4. Dreptul penal – instrument al politicii penale

Politica penală face parte din politica generală a statului român și privește măsurile și mijloacele ce trebuie adoptate și aplicate în vederea prevenirii și combaterii fenomenului infracțional pe o perioadă determinată. Între politica generală a statului și politica penală a acestuia trebuie să existe o deplină concordanță pentru ca mijloacele de prevenire și combatere a criminalității să aibă deplină eficiență.

În consecință, dreptul penal este un instrument al politicii penale care, pentru a-și realiza scopul, trebuie să îndeplinească următoarele sarcini:

➤ să asigure prevenirea infracțiunilor prin mijloacele generale și specifice de prevenire, cum ar fi: incriminarea faptelor periculoase pentru societate și stabilirea prin lege a sancțiunilor penale;

➤ să asigure cadrul legal pentru realizarea funcției de apărare socială în vederea ocrotirii valorilor sociale, dar și a făptuitorilor împotriva abuzurilor la care ar putea fi supuși din partea organelor statului;

➤ să protejeze și să dezvolte noile valori și relații sociale ale statului, în formele consacrate de Constituția României, respectiv statul de drept, drepturile fundamentale ale omului, proprietatea etc.

¹ Reprodus astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 140/1996, publicată în M. Of. nr. 289 din 14 noiembrie 1996.

² Noul Cod penal al României, adoptat prin Legea nr. 286/2009, publicat în M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009, care va intra în vigoare la o dată care va fi stabilită în legea pentru punerea în aplicare a acestuia.

§5. Trăsăturile specifice ale dreptului penal

Principalele trăsături specifice ale dreptului penal, care izvorăsc din realitățile economice, politice și sociale din România și se regăsesc în dispozițiile dreptului penal, sunt următoarele:

a. raporturile sociale se nasc între stat și persoanele care săvârșesc fapte prevăzute de legea penală;

b. sancțiunile prevăzute de legea penală diferă de orice alte sancțiuni și măsuri juridice; ele îndeplinesc un dublu rol: preventiv-educativ și sancționator, fiind aplicate numai de instanțele de judecată în cadrul procesului penal;

c. scopul dreptului penal are un caracter specific în raport cu alte ramuri de drept, deoarece apără valorile menționate împotriva unor fapte prevăzute de legea penală, care constituie cele mai grave fapte antisociale;

d. prin specificul raporturilor juridice reglementate, dreptul penal aparține dreptului public, instituind raporturi de putere sau de autoritate, iar regulile de conduită stabilite pentru destinatarii legii sunt imperative;

e. este un drept unitar, deși normele sale sunt prevăzute atât în codul penal, cât și în alte acte normative extrapenale. În acest sens, art. 141 C. pen. definește legea penală ca fiind orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi sau decrete.

Actualul Cod penal definește legea penală în art. 173: „Orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi organice, ordonanțe de urgență sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege”.

În funcție de specificul reglementării și de întinderea domeniului său de aplicare, se face distincție între dreptul penal – parte generală și dreptul penal – parte specială.

Partea generală a dreptului penal cuprinde norme generale ce vizează condițiile de incriminare și de sancționare a faptelor penale, scopul și limitele de aplicare a legii penale, conceptul, trăsăturile și principalele modalități ale infracțiunilor, regimul penal al răspunderii penale, categoriile de pedepse, cauzele care înlătură caracterul penal al faptei etc.

Partea specială se referă la acele reglementări cu caracter strict incriminator, care stabilesc conținuturile diferitelor infracțiuni individuale.

Studierea celor două părți ale dreptului penal, care formează un tot unitar, ca discipline distincte, se face numai din necesități didactice. Deci, nu suntem în prezența a două drepturi penale distincte, așa cum sunt denumite de unii autori în literatura juridică¹. De altfel, și dreptul procesual penal are două părți, dar nu se consideră că există două drepturi procesual-penale, unul general și altul special. De menționat că și știința dreptului penal este unică, chiar dacă are două părți – partea generală și partea specială.

§6. Locul dreptului penal în sistemul dreptului românesc

Dreptul penal, ca ramură distinctă a dreptului intern românesc, apără ordinea de drept împotriva faptelor cu cel mai ridicat grad de pericol social. Ilicitul penal, infracțiunea, fapta

¹ R. Merle, A. Vitu, *Traité de droit criminel. Droit pénal général et procédure pénale*, Ed. Cujas, Paris, 1967, p. 94 și urm.

prevăzută de legea penală determină folosirea unor metode și mijloace juridice specifice de ocrotire a diverselor valori sociale. Astfel, sunt apărate și valori sociale care sunt reglementate de alte ramuri de drept, cum ar fi: proprietatea, familia, siguranța transporturilor etc., în măsura în care faptele sunt încriminate ca infracțiuni.

Dreptul penal, ramură autonomă și specifică în peisajul reglementărilor juridice, se află într-o strânsă legătură cu alte ramuri de drept, cum ar fi: dreptul constituțional, dreptul procesual-penal, dreptul civil, dreptul finanțelor publice etc.¹.

Dreptul constituțional stabilește prin normele sale valorile esențiale pentru configurarea ordinii de drept în ansamblul ei. Normele penale incriminează faptele periculoase pentru stat, pentru ordinea de drept etc., consacrate prin normele de drept constituțional.

Dreptul penal material sau substanțial se află în interacțiune cu dreptul procesual penal, care stabilește regulile de bază prin intermediul cărora se organizează descoperirea, urmărirea, judecarea și sancționarea celor care săvârșesc infracțiuni, dar și cu criminalistica și criminologia².

De asemenea, dreptul penal interferează și cu dreptul civil în ceea ce privește apărarea relațiilor patrimoniale și personale nepatrimoniale (obiect de reglementare a dreptului civil). Aceste valori sunt protejate și prin mijloace specifice de drept penal (sancțiunile penale) împotriva faptelor periculoase.

---

¹ D. Cârmaciu, *Dreptul finanțelor publice*, Ed. Universității din Oradea, 2010, pp. 7-12.

² C. Miheș, *Criminalistica*, Ed. Universității din Oradea, 2010, pp. 12-14.